

Aurèlia Pessarrodona Pérez

LA TONADILLA ESCÉNICA
A TRAVÉS DEL COMPOSITOR
JACINTO VALLEDOR
(1744 - 1809)

*Tesis doctoral dirigida por el Dr.
FRANCESC BONASTRE BERTRAN*

UAB

UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

Facultat de Filosofia i Lletres

Departament d'Art i de Musicologia, 2010

Aurèlia PESSARRODONA, “La tonadilla escènica a través del compositor Jacinto Valledor (1744 - 1809)”. Tesi doctoral sota la direcció del Dr. Francesc Bonastre. Defensada el 6 de juliol de 2010 a les 12:00 a la Sala de Graus de la Facultat de Lletres de la UAB.

La *tonadilla* escènica és un dels gèneres lírico-escènics més peculiars i rics però alhora desconeguts del patrimoni musical espanyol. Consistia en breus peces escèniques formades per diversos números cantats en què es desenvolupava una escena normalment humorística. El seu període àlgid fou durant la segona meitat del segle XVIII, i formava part de la plèiade de gèneres escènics breus —sainets, balls dramàtics, lloes, *finés de fiesta*, etc.— que servien d'entreteniment distès per al públic dels teatres, sobretot durant els entreactes de les comèdies.

Tanmateix, l'atenció que ha rebut per part dels investigadors ha estat molt escadussera. Durant molt de temps s'han considerat definitius els treballs del musicòleg català Josep Subirà, sobretot als anys 1920 i 1930, molt meritoris però avui en dia absolutament desfassats. Així, doncs, aquesta tesi doctoral constitueix la primera monografia actualitzada sobre aquest tema. No pretén ser un treball definitiu, cosa absolutament impossible davant de la ingent quantitat de *tonadillas* que es conserven als arxius madrilenys, sinó que està concebuda com a proposta inicial —i necessària— per començar una paulatina revisió dels estudis sobre aquest gènere.

Per a aquest propòsit s'ha optat pel compositor madrileny Jacinto Valledor, músic especialment adient per dos motius. Per una banda, Valledor va exercir com a compositor de *tonadillas* al Teatre de Barcelona aproximadament entre 1773 i 1785, la qual cosa ha permès aprofundir en un aspecte gairebé desconegut del gènere: el seu conreu als teatres anomenats *de províncies*. I per altra banda, de Valledor ha quedat la música d'un nombre molt reduït de *tonadillas*, només 24, la qual cosa ha facilitat la seva catalogació, una anàlisi pormenoritzada i una edició crítica molt curosa. Entre aquestes obres destaca una de les *tonadillas* més reeixides i ambicioses del moment, *La cantada vida y muerte del general Malbrú* (1785), inspirada en la popularíssima cançó “Mambrú se fue a la guerra”. Aquesta ambiciosa *tonadilla* ha sigut objecte d'atenció per part d'investigacions i músics fins avui en dia, amb diverses edicions, enregistraments i inclús versions per a nens.

Pel que fa a l'estada de Valledor a Barcelona, el nombre de documents són escadussers però molt originals i il·lustradors: llibrets impresos de *tonadillas*, documentació administrativa, referències en fonts secundàries contemporànies, etc. Aquesta documentació mostra, en general, una important presència del gènere a la Ciutat Comtal, dins i fora del seu únic teatre públic i establint vincles amb altres gèneres com la cançó de saló i l'escola bolera. La peculiaritat més destacada és l'ús del català: gràcies a aquesta recerca s'han localitzat, editat i analitzat quatre llibrets de *tonadillas* impresos a Barcelona amb bona part del text en català, que esdevenen els testimonis més antics d'ús d'aquesta llengua en un teatre públic barceloní. El cas més interessant és el de *La ramilletera* (entre 1773 i 1775), l'única d'aquestes *tonadillas* de les quals s'ha trobat la música, en una versió en castellà per al públic madrileny titulada *La naranjera del Prado*.

L'anàlisi musical de les 24 *tonadillas* de Valledor mostra que eren unes obres concebudes des d'una perspectiva molt teatral per agradar ràpidament al públic. La brevetat d'aquestes peces implicava una gran economia de mitjans, però Valledor desplega una ingent quantitat de recursos per il·lustrar musicalment el que ocorre a escena, fins i tot amb tocs humorístics de notable enginy. També afalaga les oïdes del públic amb melodies de moda, com músiques de cançons i danses populars —seguidilles, fandangos, tiranes, jotes, etc.—, passades, però, pel cedàs de l'estil *galant* imperant en la música escènica del moment. En general, aquestes peces ja no es poden entendre a partir de la visió reduccionista i maniquea de Subirà —com un gènere genuïnament hispànic que fou ferit de mort per les nefastes influències estrangeres—, sinó dins de les coordenades d'un context molt més flexible: l'Espanya de la segona meitat del segle XVIII, amb una complexa dialèctica entre Il·lustració i conservadurisme, modernitat i tradició, modes estrangeres i costums autòctons, etc.

En definitiva, es tracta d'un primer pas per començar a entendre aquest gènere des d'una nova perspectiva. Però encara manca, entre altres coses, el més important: impulsar la seva interpretació per apropar al públic aquest gènere cabdal del patrimoni musical espanyol.